

Mikrourbanisme på norsk

Eksempelsamling

TØI rapport 1947/2023 • Forfattere: Marianne Knapskog, Eva-Gurine Skartland, Maja Karoline Rynning • Oslo 2023
• 81 sider

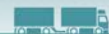
Hovedresultater:

- Mikrourbanisering er en strategisk stedsutvikling med særlig fokus på sentrum hvor offentlige aktører, næringsliv og frivillighet samarbeider om å innføre urbane kvaliteter.
- I casene er det stor aktivitet for å gjøre sentrum mer attraktivt og levende ved å samlokalisere ulike funksjoner, bygge boliger og uterom. Rådhus, skolebygg, kulturhus eller idrettsanlegg er ofte viktige for samlokalisering av mange typer aktiviteter.
- Casene viser at kommuners innsats er avgjørende for stedsutvikling og mikrourbanisering, både for arbeidsmåter og tiltak.
- Deltakelse i FOU prosjekter og erfaringer fra andre kommuner er viktig for å få kunnskapsgrunnlag på plass og for valg av tiltak lokalt.
- Hva som er mikrourbanisering og rett type tiltak er avhengig av den lokale konteksten. Betingelsen for å få det til er at det satses på sentrum og prioriteres for utvikling.

Dette er en casestudie av mikrourbanisering i utvalgte tettsteder i norske kommuner, basert på følgende definisjon av begrepet mikrourbanisering:

Mikrourbanisering er en strategisk stedsutvikling med særlig fokus på sentrum hvor offentlige aktører, næringsliv og frivilligheten arbeider sammen med mål om å øke attraktiviteten til et mindre tettsted (200-2000 innbyggere). Mikrourbanisering kan være knyttet til fysiske egenskaper ved stedet som samlokalisering av arbeidsplasser, boliger, offentlige tjenester, sentrumstilbud, samfunnshus og offentlige møteplasser i et fortettet lokalsenter. Det kan også være knyttet til ikke-fysiske egenskaper som aktørsamarbeid, aktivitet i sentrum og andre elementer som gjør et tettsted til et attraktivt sted å jobbe, bo eller besøke.

Ved hjelp av stedsanalyser, intervjuer og dokumentstudier har vi kartlagt 10 norske tettsteder, det vil si ett per fylke. Resultatet er en casestudie som viser utviklingen av sentrum. Tettstedene ble i utgangspunktet valgt etter innspill fra oppdragsgiver og Distriktsenteret. Vi så også på Gnist-innovasjonsprogram for steds- og næringsutvikling (GNIST) fra Design og arkitektur Norge (DOGA), og sendte også en epost til fylkesplansjefene for å få innspill til gode tettsteder å undersøke videre. Tabell S1 viser en oversikt over tettstedene vi har undersøkt. Det viste seg at ni av de ti tettstedene vi valgte har en stedsutvikling som kunne undersøkes som mikrourbanisering. Når vi gjorde intervju om det tiende tettstedet Undheim, med Time kommune,

ble det klart at Undheim ikke er et godt eksempel på mikrourbanisering. Undheim ble derfor utelatt fra eksempelsamlingen i kapittel 4.

Tabell S1: Tettstedene som er undersøkt.

Fylkeskommune	Sted	Kommune
Troms og Finnmark	Skjervøy	Skjervøy kommune
Nordland	Hemnesberget	Hemnes kommune
Trøndelag	Årnes	Åfjord kommune
Møre og Romsdal	Bruhagen	Averøy kommune
Vestland	Mo	Modalen kommune
Rogaland	Undheim	Time kommune
Agder	Myra	Vegårshei kommune
Vestfold og Telemark	Kviteseidbyen	Kviteseid kommune
Viken	Trøym (Hemsedal)	Hemsedal kommune
Innlandet	Alvdal (Steia)	Alvdal kommune

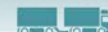
De ni tettstedene beskrevet i eksempelsamlingen har alle rolle som kommunesenter i sin region. Resultatene av undersøkelsene er fremstilt etter samme mal, med en beskrivelse der hver kommunes tiltak og arbeidsmåter legges frem basert på dokumentstudier av planer, samt intervjuer.

Etter det som er beskrevet i intervjuene var, og er, mye av stedsutviklingen knyttet til enkeltprosjekter. Flere av disse er knyttet til deltakelse i FoU prosjekter. Etter hvert har erfaringer fra prosjekter og deltakelse i FoU ført til en større oppmerksomhet rundt sentrum av tettstedene. I kjølvannet av erfaringene som er gjort lokalt har det flere steder blitt vedtatt kommunale strategier og sentrumsplan. Flere kommuner har opplevd at dette ikke har kommet av seg selv, og at det har vært ulike syn på sentrumssatsingene. Ofte har det vært diskusjoner om hvorvidt satsing på sentrum svekker bygdene rundt, men der sentrumssatsingen har vedvart er det blitt større forståelse for at et sterkt sentrum også styrker bygdene. Konfliktene har blant annet blitt løst ved at politisk og administrativ ledelse har valgt å stå i konfliktene. De største konfliktene synes å være knyttet til enkeltprosjekter og ikke til stedsutviklingen i seg selv.

Funnene viser at kommunene ser på stedsutviklingen som en viktig del av samfunnsutviklingen. De ser mikrourbanisering som et nyttig begrep for å beskrive hva som skjer når små steder tar i bruk urbane virkemidler i en mindre kontekst. Kommunen legger i intervjuene vekt på utvikling av sentrumsfunksjoner som handel og service, sambruk av bygg, utvikling av parker og opparbeide grønne omgivelser i sentrum. Flere har rådhus eller kulturhus som legger opp til fleksibel og utradisjonell bruk. De fleste kommunene har vedtak om at kommunesenteret prioriteres, men det har også vært diskusjoner om prioriteringer i tettsted og periferi. De fleste kommunene har også boligområdene tett på sentrum, men det er flere steder mangel på leiligheter til leie og eie. Utfordringene stedene har er knyttet til handel og service som etableres utenfor sentrum, og kostnader ved å bygge både bolig og næring etter markedsbaserte prinsipper. Flere av kommunene har egne ansatte som jobber med stedsutvikling, eller med å sette i gang store og små prosjekter. En del av kommunene har også finansieringsordninger som Næringsfond eller lignende, som kan bidra til å initiere prosjekter.

Vi har funnet at de følgende betingelsene må være tilstede for å få til god mikrourbanisering:

- at det finnes et kommunalt vedtak om sentrumssatsing
- at det finnes, eller utvikles, kommunale strategier og planer som legitimerer og bidrar til ønsket utvikling
- at kommunalt må dra prosessen

Vi tror det er utslagsgivende at tettstedet er definert som kommunesenter av kommunen, og gjerne bekreftet i regional plan. De vi intervjuet mente at det er viktig å prioritere kommunesenteret i planer og strategier. Det krever et tydelig politisk og administrativt engasjement og lederskap for å utvikle i sentrum. Dette forsterkes om kommunen selv investerer i sentrum og går foran med investeringer. Nært samarbeid, god kommunikasjon, tydelige signaler, samt oppfølging av egne planer og målsettinger fra kommunen sin side styrker tilliten, tryggheten og investeringsviljen til lokale aktører. Ut fra casene har vi kommet frem til at følgende faktorer kan bidra positivt til mikrourbanisering:

- at nøkkelaktører utenom kommunen bidrar inn
- at kommunen deltar i FoU prosjekter, og prosjekter som Bolyst og GNIST
- at kommuner anvender styringsverktøy
- at det settes av personressurser til å jobbe med stedsutvikling i kommunen

For å få til god mikrourbanisering er det forskjellige arbeidsmåter som kan tas i bruk og tiltak som kan gjøres, enten alene eller i kombinasjon med hverandre, se tabell S2.

Tabell S2: Arbeidsmåter og tiltak for mikrourbanisering.

Arbeidsmåter	Tiltak
Påkobling av næringsaktører, frivillighet og innbyggere	Blanding av funksjoner og aktiviteter i kommunale bygg
Deltakelse i prosjekter gir økt kunnskap og finansiering	Butikken som del av tettstedsutviklingen
Sette av personressurser	Møteplasser for økt aktivitet i sentrum (til alle døgnetstider)
	Mer variasjon i boligtilbudet
	Forskjønnning og fortetting ved hjelp av estetikk og arkitektur
	Grøntstruktur og turstier i sentrum

Basert på våre funn tror vi mikrourbanisering er et interessant begrep å bruke om stedsutvikling i norske (kommune)sentre, og vi tror det kunne vært interessant å undersøke hvordan samordne arbeidsmåter og tiltak i en politikkpakke etter pakkemetodikk kunne vært brukt på tettsteder av denne størrelsen. Det åpnes nå for bygdevekstavtaler for denne typen tettsteder i Hurdalsplattformen, og det kunne vært interessant å knytte bygdevekstavtalene til begrepet mikrourbanisering.

Så langt har vi sett på hva mikrourbanisering kan være. Flere av kommunene synes at det er et interessant begrep å bruke om stedsutvikling. Det er likevel for tidlig å si noe om effekten av mikrourbanisering. Det bør derfor undersøkes hvordan man kan måle effekter av mikrourbanisering, inkludert hva og hvordan man skal måle. Det bør også vurderes hvilke data og datakilder som kan brukes, og hvordan man basert på dette kan gjøre kommuner i stand til å sette sammen et indikatorsett som viser utvikling over tid. Dette fordrer at man går mer i dybden med tanke på hvordan størrelse på tettstedet, økonomisk situasjon og geografisk lokalisering påvirker hva man kan få til gjennom mikrourbanisering.